

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- Dil toplulukları dillerini yeni durum ve ihtiyaçlara uyarlamaktadır. Benzer şekilde bireyler de dillerini farklı toplumsal durumlara uyarlamaktadır. Bu olgunun, toplumsal değişkenlerle dil arasındaki karşılıklı ilişkilerin, araştırılmasına toplumsal dilbilim adı verilmektedir. Toplumsal dilbilimcilerin ve kültürel coğrafyacılardan geçtiği gibi aynı dilin farklı tarzlarda konuşulmasının tek nedeni coğrafi uzaklık değildir. Konuşmacıların ilişkilerinin biçimi, durumu, statüsü, cinsiyet rolleri, hatta yaş dahi belirgin dilsel davranışlar üzerinde etkili olmaktadır.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- Dili (söylemi) dinlerken bireyler sürekli konuşmacının statü ve niyetlerine ilişkin ipuçları ararlar ve konuşurken de kasıtlı olsun olmasın dinleyiciye kendilerine ilişkin bilgiler iletirler. Söylenenlerin nominal içeriğinin yanı sıra, bütün bu mesajlar da karşılıklı olarak değiş-tokuş edilebilir. Herhangi bir toplum içinde ifade, sözcük dağarcığı, lehçe hatta dil seçimi, toplumsal statüyü, eğitimi, coğrafyayı ve konuşmacının başkalarınca nasıl görülmek istendiğini yansıtmaktadır.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ **Toplumsal cinsiyet rolleri ve dil**
- ▶ Toplumsal cinsiyetle ilgili ayrımlar dil kullanımlarını yapılandırmaktadır. Örneğin ABD’de kadınlar, erkeklere göre daha düzgün konuşma eğilimindedir. “Aman tanrım”, bakar mısınız” gibi kibar deyimler ve “o kadar”, “öyle” (öyle güzel bir partiydi ki!) gibi vurgulayıcılar genellikle kadın konuşmasının karakteristiğidir.
- ▶ Diğer yandan bu kullanımlar yok olmaya yüz tutmuş gözükmektedir. Bunun bir nedeni, toplumsal cinsiyet rollerinin hızla değişiyor oluşu ve bu tür kullanımların boyun eğicilikle ilişkili oluşuna dair farkındalığın artıyor olmasıdır.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- Yalnızca sözcük dağarcığının değil, konuşma örüntülerinin de cinsiyete göre değiştiği gözlenebilir. Amerikalı erkeklerin konuşmalarında kadınların sözünü onların yaptıklarından daha çok kestikleri veya aksattıkları saptanmıştır. Amerikan işyerlerinde kadın konuşma örüntüleri genellikle duraksamayla özelleşmekte, aynı durum üstleriyle konuşmalarında erkeklerde de gözlemlenmektedir.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Avrupa kökenli olmayan dillerde erkek-kadın dilsel farklılıkları daha belirgindir. Ancak düzgünlük kriteri cinsiyet ayrımının iki tarafından birine denk gelmektedir. Örneğin, Madagaskar Yakınankarateleri arasında erkekler diplomatça / prens edasıyla konuşmaya özen göstermektedir. Bu erkekler genellikle ölçülüdürler, duygularını gizlerler ve açık tartışmalardan kaçınırlar. Konuşma davranışlarında kabul edilen ideal budur. Ancak bu ideal yalnızca erkekler için geçerlidir.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Aynı grupta kadınlar ise duygularını açıkça ve kabaca ifade ederler. Doğrudan çatışma kaçınılmaz hale geldiğinde erkekler kadınları kendileri yerine bu hoş olmayan durumla yüzleşmeye kışkırtmaktadır. Örneğin, kadınların pazar yerlerindeki pazarlık çekişmeleri ve çocuklarını azarlamaları olağandır ve toplumsal olarak da bu beklenmektedir.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

► Dil ve etnik aidiyet

- Ulus devletler gibi karmaşık toplumlarda karşımıza çıkan bir olgu da etnik ya da diğer toplumsal bakımlardan farklı sosyal grupların ulusal dili kullanım biçimindeki farklılıklardır. Dil toplulukları tekilliklerini lehçe geliştirerek vurgulamaktadırlar. Bu dil çeşidi, ulusal dilden sözcük dağarcığı, telaffuz farklılığı hatta gramer yapısıyla farklılaşır.
- Bir dil biçimi ulus-devletlerde genellikle standart (resmi) kabul edilir. Çağdaş toplumlarda kitle iletişim araçları (radyo, televizyon, gazeteler) da bu standart dili kullanır ve yaygınlaştırır.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Bölgesel, mekânsal ya da etnik açıdan yerelleşmiş lehçeler / diller genellikle toplumsal ve siyasal öneme sahiptir. Bazı Afro-Amerikalıların lehçesi olan Siyah İngilizce, paylaşılan ortak bir kimlik duygusu yarattığından gündelik yaşamda kullanılmaktadır.
- ▶ Konuşmacıların çoğu evde ya da mahallede Siyah İngilizce kullanırken işyerinde standart (resmi) İngilizceye geçmektedir. Böylesi lehçeler onları konuşmayan insanlarca genellikle standart altı görülüp alt kültürle bağdaştırılmaktadır. Ancak bu ırkçı / etnik merkezci bir yaklaşımdır. Dünyanın hangi bölgesinde olunursa olunsun, zaten her birey lehçelerden birini konuşmaktadır. Lehçelerden bazılarının küçümsenmesi lehçesi standart kabul edilen grubun toplumsal üstünlüğünü sadece düşünsel olarak yansıtmaktadır.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Bazı durumlarda bir lehçenin kullanımı özellikle lehçenin değersiz ya da siyasi anlamlarla yüklü sayıldığında, ayrımcılık bakımından negatif sonuçlar doğurabilmektedir.
- ▶ Örneğin, ABD'de kuzeydoğuda güney lehçesiyle konuşan Amerikalılar kırsal ve basit olmakla ya da kötü vasıflarla damgalanabilmektedir.
- ▶ Küçük bir güney kasabasında bir Yankee de benzer bir etiketlemeye maruz kalabilmektedir.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Kimi zaman lehçeden ayrı olarak bir ülkede birden fazla dil konuşulabilir; gerçekte ülkelerin çoğunda durum da bu şekildedir.
- ▶ ABD'de İngilizce dışında en yaygın konuşulan dil İspanyolcadır. New York kentindeki ilk ve orta dereceli okullarda İngilizcenin yanı sıra İspanyolca, Haiti dili, Kreol, Rusça, Korece, Arapça, Vietnamca, Lehçe, Bengalce, Fransızca, Urduca ve Arnavutça öğreten iki-dilli müfredatlar söz konusudur.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

► Dil ve milliyetçilik

- Pek çok ülkede, özellikle Fransa ve Almanya'da milliyetçiler yabancı sözcüklerin kullanımını genellikle istenmeyen yabancı etkiler görmüştür; oysa tarihsel bakımdan hiçbir dil / lehçe yalıtılmış olarak gelişmiş değildir ve hiçbir dil, "saf" sayılamaz.
- Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkçe de yabancı dillerden edinilmiş sözcükler konusunda bir taramadan geçirilmekteydi ve bunların yerine yeni oluşturulmuş öz Türkçe sözcükler önerilmekteydi. Dahası, medya veya kamu kuruluşlarında standart (İstanbul şivesi) Türkçeden başka bir dil kullanılması yasaklanmıştı.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Bulgaristan'da komünist rejimin 1990'da yıkılmasından önce hükümet –Bulgaristan'ın ülke nüfusunun yaklaşık %10'unu oluşturan- Müslüman azınlıklarına ilişkin politik bağlamda bütün izleri silme yolunda kararlı bir çabaya girişti.
- ▶ Buna uygun olarak yalnızca İslami simge ve pratikler yasa dışı ilan edilmekle kalmadı, bireyler isimlerini / soyadlarını terk edip Slavca isimler almaya zorlandılar. Örneğin, Türkçe konuştuğu saptananlara para ve hapis cezası yaptırımı uygulandı. Resmi görüşe göre azınlıklar yok sayılıyordu. Ancak tahmin edilebileceği üzere bu zorba çabalar dünyanın başka yerlerinde de olduğu gibi geri tepti. Öfkeli azınlıklar yalnızca yer altına inip siyasal direnişi örgütlemekle kalmadı, kendi dil ve dinlerine ilgileri arttı.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Özetle dünyanın bu tür olaylarını yaşayan bölgelerinde dil birden azınlık kimliğinin birincil önemde bir unsuru haline gelmiştir.
- ▶ Siyasal bağımsızlık mücadelesi veren ya da bunu yakın zaman önce elde etmiş gruplar söz konusu olduğunda ise kendi dilini dışarıdakilerden farklılaştırma çabaları aşırı uçlara vararak dil milliyetçiliği denilen biçimi de ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, İbranice dikkate alındığında yüzyıllar boyunca Yahudiler bu dili dinsel törenleri dışında hemen hiç kullanmamışlardı.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Oysa İbranice, günümüzde, İsrail yurttaşlarının büyük bölümünce kullanılmaktadır. Pek çok Yahudi İbraniceyi biraz olsun bildiği için ve bu büyük bir simgesel öneme sahip olduğu için İbraniceyi dünyanın dört bir yanından gelmiş olan göçmenlerden oluşan İsrail'in ulusal dili olarak seçmesi politik bakımdan mantıklı görülmüştür ve dil politikası böyle de uygulanmıştır. Ama bu eski dile dönüş aynı zamanda İsraililerin yeni yaratılmış yurtlarına sahip çıkışlarını destekleyen güçlü bir simge olmuştur.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Benzer bir biçimde İrlanda ve Galler'de İngilizcenin etkisiyle Gael ve Welsh dillerini yeniden canlandırma çabaları sürmektedir.
- ▶ Benzer bir biçimde ulusallaşma standartları çerçevesinde Hindistan ve Burma'da sömürge yönetimi döneminde dile sızan İngilizce terimlerin yerli karşılıklarını yaratmak üzere özel komisyonlar oluşturulmuştur.

14 Dil, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Milliyetçilik ve Kültürel Coğrafya

- ▶ Siyasal nedenlerle tehdit ve risk altında kalan ya da yok olan dillere yeni bir soluk kazandırma yolundaki bu canlandırma çabaları pek çok gözlemciye tarihsel olarak beyhude gözükebilir ama dil konusundaki bu yaptırımların gerisindeki kuram (Dil başlı başına bir kültürel ve coğrafi varlıktır) sağlıklıdır.
- ▶ Çünkü dil, bir kültürü yansıtır, güçlendirir ve biçimlendirir. Bir halkın dili yerini bir başka halkınkine bırakırsa, kültürleri de ikame edilmiş olabilir.
- ▶ Bu haliyle dil, bir grubun kültürünün bir simgesi olmaktan öte ve oldukça coğrafi bir şeydir...